

ביאור המהרש"א שרבה השקה את רבי זירא ביין

מעשה נורא מובא בגמרא במסכת מגילה (ז:): רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי. איבסום, קם רבה שחטיה לרבי זירא. למחר, בעי רחמי ואחייה. לשנה [- הבאה], אמר ליה, ייתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי. אמר ליה, לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא.

את הפלא הגדול שבמעשה זה אין צורך לבאר, וכמו שכותב המהרש"א על אתר (ח"א): דבר תמוה הוא לפרשו כפשטיה. ואכן המהרש"א מבאר מעשה זה באופן שאינו מתמיה כל כך, לדבריו, אין כוונת הגמרא שאכן רבה שחט את רבי זירא, אלא רק השקהו יותר מדי עד שחלה ונטה למות. ולמחרת התפלל עליו שלא ימות מחולי זה והחייהו.

שני הקשיים שבפירושו של המהרש"א, הם לשונות הגמרא; 'שחטיה' כתיאור למה שעשה רבה לרבי זירא במשתה היין. ו'אחייה' כתיאור למה שעשה בתפילתו למחרת. המהרש"א עומד על כך ומבאר שנקטה הגמרא לשון 'שחטיה' בנוגע לשכרות רבה, משום ששתיית היין נקראת על שם הגרון, כמו שאמרו חז"ל (יומא עא). על הממלא גרונם של תלמידי חכמים יין [ובמקום אחר הארכנו בזה על פי דברי הגמרא שעיקר הנאת היין היא בגרון]. וכן מה שנקטה הגמרא לשון 'אחייה' אף שלא מת אלא רק נתרפא מחוליו, מציין המהרש"א שמצינו כן במקרא ובתלמוד לשון 'חי' ביחס לרפואה.

ביאורי רבינו אברהם בן הרמב"ם והמאירי

דברים דומים אנו מוצאים בדברי רבינו אברהם בן הרמב"ם במאמרו על דרשות חז"ל. שם הוא מביא מעשה זה כדוגמה למעשיות שאירעו בעולם ושדיברו בהם חכמים בלשון הבאי, ולא חששו לדבר כן לפי שידעו שלא יטעה בעל שכל בהם. רבינו אברהם בן הרמב"ם מבאר שבדאי לא הרג רבה את רבי זירא, אלא שהכהו ופצע בו חבורה גדולה הקרובה למיתה, ולגודל המכה קראוה שחיטה, ויתכן אף שמכה זו היתה באמת בצוואר, ולכן כינוה 'שחיטה'. [כעין זה כתב השפתי חכמים (מגילה ז:): שנעשה לרבה נס ולא נכנס הסכין בעומק אלא רק עשה חבלה מקום הסימנים].

את המבואר בגמרא 'למחר בעי רחמי ואחייה', מפרש גם רבינו אברהם בן הרמב"ם כפירוש המהרש"א, דהיינו מלשון 'עד שתחיה המכה' (נדה סד:), פירוש שתתפא. וכך ביאר המאירי שהוא מלשון "ותחלימני והחיני" (ישעיה לח טז). וכן מצאנו ביהושע (ה ח): "עד חיותם".

אמנם את ענין השחיטה, פירש המאירי באופן אחר, שתיבת 'שחטיה' יש לקרות השי"ן שבה כשי"ן שמאלית ולא שי"ן ימינית, והוא מלשון 'סחיטה' - שרבה מיעך את רבי זירא, אך עכ"פ ח"ו לומר ששחטו ממש, אלא רק פצעו והתפלל עליו לרפאותו.

ביאור היעב"ץ שרבה שחט את רבי זירא באחיזת עיניים

מעניין לציין לפירושו הייחודי של היעב"ץ בהגהותיו, על פי המסופר בגמרא בחולין (נו:-נז). באדם שנפל מהגג לארץ ונבקעה בטנו ויצאו בני מעיו החוצה, וארמאה אחד שראה זאת הביא את בנו של אותו אדם, ושחט את הבן לפני האב באחיזת עיניים, ונאנח האב מצער על ששחט את בנו, ובכך חזרו בני מעיו למקומם ותפר את בטנו. כך מבאר היעב"ץ את שאירע בין רבה לרבי זירא, שרבה שחט את רבי זירא באחיזת עיניים, עד שהרואים היו סבורים ששחטו באמת וחרדה נפלה עליהם, ואף רבי זירא עצמו נתפעל מהם ולבש חרדה ונתעלף מרוב דאגה השוברת כל גופו של אדם ומת לבו בקרבו, ולכן היה צריך לבקש עליו רחמים להחיותו, אבל דם - ודאי לא שפך רבה.

היעב"ץ מוסיף לבאר שרבה נהג כן, לפי שראה שהיו שמחים יותר מדי, והכתוב אומר (משלי יד כג) "בכל עצב יהיה מותר", ולכן עשה כן כדי להעציבן. וכפי שמצאנו בגמרא בברכות (ל:לא). שמר בריה דרבינא שבר כסא דמוקרא השווה ארבע מאות זוז בפני חכמים בחתונת בנו כיון שהתבדחו טובא, וכעין זה נהג רב אשי שם במשתה בנו ושבר בפניהם כוס של זכוית לבנה.

הצעת האחרונים שרבה שחטיה לרבי זירא לפי שנולד במזל מאדים

בתוך דבריו מציע היעב"ץ לבאר את שאירע כדבר הזה על ידי רבה, שבאה מעשה הריגה לידו, על פי דברי הגמרא בשבת (קנו:): האי מאן דבמאדים, יהי גבר אשיד דמא [- מי שנולד במזל מאדים, יהיה שופך דמים], אמר רב אשי, אי אומנא [- מקיז דם], אי גנבא [- ליסטים ההורג נפשות. רש"י], אי טבחא. אמר רבה, אנא במאדים הואי. אמר אביי, מר נמי עניש וקטיל [- בני אדם העוברין על דבריו. רש"י]. אלא שכותב היעב"ץ שאף שרבה נולד במזל מאדים, הס מלומר שמחמת כן אירע כן על ידי ששפך את דמו של רבי זירא, אלא ודאי שעשה כן רק באחיזת עיניים וכמו שנתבאר.

ואמנם מה שדחה היעב"ץ בפשטות, הנה החתם סופר (או"ח סימן קפה) הקשה, מדוע אמר אביי 'מר נמי עניש וקטיל', ולא אמר לרבה 'מר נמי קטיל לרבי זירא בפוריא' [וכן הביא להקשות גם בספר בעליל לארץ היו"ל מכת"י של רבי משה אריה ליב ליטש רוזנבוים דומ"צ בפרשבורג]. וביאר דהוה קודם אותו המעשה. ובספר דברי בן עמרם להגר"נ געשטטנר (שבת שם) לא ציין לדברי החת"ס, וכתב מסברת עצמו שאולי לכך נתכוון אביי באומרו 'מר נמי עניש וקטיל' דהיינו במעשה זה דרבי זירא, וכ"כ בילקוט המאירי (שם). ובספר אור הישר רצה לבאר ש'עניש וקטיל' היינו שני ענינים, 'עניש' כמו שפירש רש"י 'בנ"א העוברין על דבריו', ו'קטיל' היינו רבי זירא בסעודת פורים.

קם רבה
שחטיה
לרבי
זירא

יום ראשון טו טבת

מגילה דף ז

הגהות

a8843414@gmail.com

ומכל מקום כתב לפי זה לבאר מה הפסקו הפוסקים (רי"ף ג: מדפה"ר; רמב"ם מגילה פ"ב הט"ו; טו"א ח" סימן תרצה ושולחן ערוך ס"ב) לדברי רבא האומר (מגילה ז:): "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", והלא מיד אחר מימרא זו מביאה הגמרא את המעשה ברבה ורבי זירא, ומשמע שנדחה דינו של רבא מחמת מעשה שאירע.

וכך אכן מביא הר"ן (חידושים מגילה ז:; ג: מדפה"ר) בשם רבינו אפרים דמהא דקם רבה ושחטיה לרבי זירא - בטל ליה מאי דאמר רבא חייב איניש לבסומי בפוריא וכו'. וכן כתב הבעל המאור שם. ואם כן, קשה על שאר הפוסקים שלא חשו לזה. וביאר החתם סופר, שדעת הפוסקים שלא נדחו דברי רבא מחמת מעשה זה, כיון שדוקא רבה שנולד במזל מאדים, ממילא שכיחא הזיקא גביה, ולכן הוא נזהר לשנה הבאה ולא ישב עוד במשתה עם רבי זירא מחשש שלא בכל שעה מתרחש נס. אבל רובא דרובא דעלמא שלא נולדו במזל מאדים, עליהם אמר רבא שחייבים להתבסם עד דלא ידעו בין ארור המן לברוך מרדכי. שהרי כל היכא דלא שכיח הזיקא, אמרינן דשלוחי מצוה אינן ניזוקין (יומא יא. ועוד). ובמקום אחר (סימן קצו) הוסיף החתם סופר שאף מי שאינו יודע אם הוא ממזל מאדים, אינו צריך לחוש לזה, לפי שהולכים אחר הרוב ושומר פתאים ה'.

ובשו"ת זכר יהוסף (מאמר תהלוכות האגדות פ"ב) ציין שכבר קדם לחתם סופר בביאור זה בספר מראות הצובאות (ליקוטים מגילה ז:), וביאר שאף שרבה היה ממזל מאדים, מכל מקום בגודל צדקתו משל ברוחו וגבר על המזל והיפכו לדבר אחר, וכמו שאמר לו אביו 'רב נמי עניש וקטיל'. אבל בשעת שכרותו שנסתלקה ממנו הבחירה ונשאר ביד המזל, אז עשה הטבע את שלו על פי הוראת המזל ושחטיה לרבי זירא. ומ"מ לפי דעתו, גם רבינו אפרים מודה לביאור זה, אלא שהוא סובר שיש לחוש לכך אף בכל אדם.

ביאורו הנורא של ההפלאה שרבי זירא ידע בנפשו שחידוד הסכין קודם לליבונו

והנה בגמרא בחולין (ח). איתא: אמר רבי זירא אמר שמואל, ליבן סכין ושחט בה, שחיתתו כשרה. חידודה קודם לליבונו. ופירש רש"י: שחיתתו כשרה, ולא אמרינן שריפה היא זו ולא שחיתה. חידודה קודם לליבונו, מקדים וממהר לחתוך, קודם שתכווה הבהמה מן האור. ומקשה הגמרא: והאיכא צדדין [- דסכין כשנכנס לתוך החתך, קודם שתשחט רוב הסימנים היא שורפת את הסימנים, ונמצאת שהיא נשרפה קודם שחיתה]. ומיישבת: בית השחיתה מירוח רווח [- מתרחב החתך מצדי הסכין מכאן ומכאן, ואין נוגע בסימן אלא חידודו של סכין. רש"י].

ובחידושי חתם סופר (שם) הביא מה ששמע מרבו בעל ההפלאה בשמחת פורים, לבאר הדבר, מהיכן היה פשוט לרבי זירא שחידודה קודם לליבונו. וביאר ההפלאה, שהרי בגמרא מגילה מבואר שרבה שחטיה לרבי זירא, וממילא אפשר ששחטו בסכין רותח שהיה מונח על השולחן בסעודת פורים, ומכך ידע רבי זירא והרגיש בנפשו שחידודה קודם לליבונו.

וכתב על כך החתם סופר: והנה אע"ג דלחוכא ולשמחת פורים אמרה, נראה לי הואיל ונפיק מפומיה דגברא קדישא, לא יגע לריק ח"ו... והקשה החתם סופר מהמבואר בגמרא ביבמות (קכ:): שלדעת רבא אם שוחט בסכין מלובנת יכול לחיות, ואם כן לדברי ההפלאה שרבה שחטיה לרבי זירא בסכין מלובנת, אם כן כיצד מת רבי זירא עד שהוצרך רבה להתפלל עליו - הלא אם אכן היתה מציאות שלא למות מסכין מלובנת, ע"כ שלא היה רבי זירא מת. וביאר החתם סופר שמסתירה זו מוכח שבית השחיתה מרווח רווח, ומה שאמר רבא שאפשר לחיות בשחיתה בסכין מלובנת היינו שלא במקום סימנים, ומה שאירע במשתה פורים שמת רבי זירא, היינו במקום סימנים דמרווח רווח.

ובספר גבעת פנחס לרבי פינחס ביליצר (עה"ת, פורים) תמה על עיקר דברי ההפלאה, שהרי בגמרא בחולין מבואר שרבי זירא אמר כן בשם שמואל, וא"כ כיצד פירש ההפלאה שידע זאת רבי זירא לפי שהרגיש כן בנפשו. ועל עיקר השאלה מנא ידע, יש לומר ששמואל ידע כן שהרי היה רופא כמבואר בגמרא (ב"מ פו.) וידע הדבר בחכמת הרפואה. מלבד הכלל הגדול ד"סוד ה' ליראיו", עכ"ד.

ביאור הרמזי דחכמתא שרבה היה סבור שלא תשלוט החרב ברבי זירא

והנה ביאור נוסף בעיקר המעשה דרבה ורבי זירא מצאנו בספר רמזי דחכמתא (לפורים ד"ה ד"ז), וזאת על פי מה שאמרו חז"ל (ב"מ פה.) שרבי זירא נקרא 'קטין חריך שקיה' - לפי שהיה בודק עצמו בכל עת אם תשלוט בו אש של גיהנום, והיה נכנס לתנור ולא נכווה. ולפי זה ביאר הרמזי דחכמתא, שהיה רבה סבור, שכשם שלא שולטת האש ברבי זירא - כן לא תשלוט בו החרב, שהרי משומר הוא למעלה מן הטבע. ומה שלבסוף שלטה בו החרב, היינו משום שלא היתה לרבי זירא הכנה לזה, או שדווקא אש לא שלטה בו אך לא חרב.

כעין זה ביאר בדרך חידוד חתנו של רבי פינחס ביליצר (בהערה שם), שרבה היה סבור כדעת רבא ביבמות שיכול לחיות ממכה בסכין מלובן, ולכן לא חשש לשוחטו בסכין מלובן, כיון שידע שבודאי לא ימות מזה. אלא שמכל מקום מת רבי זירא מכח מכה זו, כיון שלא שלט בו חום הלהב אלא רק חידודו, כי על כן כונה 'קטין חריך שקיה' שלא שלטה בו האש. ועפ"ז ביאר גם מה שפסקו הפוסקים דין זה ד'חייב איניש לבסומי בפוריא' אף אחר המעשה דרבה ורבי זירא. וזאת, לפי שלא חששו שיבוא אדם מישראל להרוג את חברו, וכל החשש היה שיכה את חברו בסכין מלובנת לפי שישמוך על דעת רבא שיכול לחיות, אך כיון שבאמת יכול לחיות - לא בטלו מחמת זה חיוב שכרות בפורים. ורק רבי זירא שלא שלטא בו נורא, הסתכן מחמת מכת רבה אף שהיתה בסכין מלובן.

ועפ"ז יישב את קושיית חמיו על דברי החת"ס וההפלאה בדרך חידוד, שאכן רבי זירא אמר כן לפי שידע כן מנפשו כיון שרבה שחטו בסכין מלובנת, אלא שלא סמך על הרגשתו זו שהרי לא שלטא ביה נורא, ולכן חשש שמא רק הוא אינו מרגיש את ליבונו הסכין קודם החידוד, אבל באמת ליבונו קודם לחידודה. ולכן הוצרך לשאול את שמואל שהיה רופא, האם גם דעתו מסכמת לזה על פי חכמת הרפואה, והסכים שמואל לדבריו שכן הוא הטבע גם במקום דשלטא נורא.

"כך מבאר
היעב"ץ
את
שאיירע.
רבה שחט
את רבי
זירא
באחיזת
עיניים, עד
שהרואים
היו
סבורים
ששחטו
באמת
וחרדה
נפלה
עליהם"